

ANOTÁCIE

ANNOTATIONS

VAJDA, BARNABÁS – GAUCSÍK, ISTVÁN (EDS.).
VÁROSTÖRTÉNETI FEJEZETEK A CSEHSZLOVÁK
SZOCIALIZMUS KORÁBÓL : AZ URBANIZÁCIÓ
FORMÁI DÉL-SZLOVÁKIÁBAN. KOMÁRNO :
UNIVERZITA J. SELYEHO, 2015, 239 S.
ISBN 978-80-8122-158-3.

Publikácia *Várostarténeti fejezetek a csehszlovák szocializmus korából : Az urbanizáció formái Dél-Szlovákiában (Kapitoly z dejín miest z obdobia československého socializmu : formy urbanizácie na južnom Slovensku)* analyzuje historický vývoj vybraných miest v priestore južného Slovenska v období československého socializmu. Jednotlivé kapitoly sa zaoberajú formami urbanizácie v mestách Dunajská Streda, Galanta, Komárno a Šahy, v ktorých, rovnako ako v ďalších mestách, došlo v tejto dobe k nevyhnutným sociálnym, ekonomickým a kultúrnym zmenám určujúcim možnosti rozvoja mesta.

V centre pozornosti vedeckého tímu stojí predovšetkým obdobie medzi rokmi 1950 až 1980. Najdôležitejším aspektom monografie je pritom spoločensko-sociálny a urbanistický rozvoj, príčiny, smery a formy územného plánovania vrátane infraštruktúrneho a spoločenského rozvoja. Hlavným zámerom autorského kolektívu bolo sprostredkovať najnovšie výsledky historického výskumu podrobené kritickému pohľadu, ktorý môže podľa ich názoru posunúť historické bádanie o vývoji slovenských miest a priniesť nové závery pre slovenskú i maďarskú historiografiu. Publikácia má navyše za cieľ prekročiť tradičný rámec urbánnej historiografie, pretože je podľa autorov nevyhnutné pozrieť sa na históriu socialistických miest južného Slovenska v širších súvislostiach strednej Európy, čo by mohlo priniesť ďalšie všeobecne platné závery. Porovnanie s tradičnými historickými prácami v širšom kontexte bolo preto pre nich východiskovým bodom.

Kolektívnu monografiu tvorí celkovo päť prípadových štúdií. Prvá z nich popisuje urbanistické aspekty uplatňované v centre Dunajskej Stredy a obraz mesta, aký sa usilovala vytvoriť štátna administratíva v období komunizmu. Barnabás Vajda v nej približuje socialistickú urbanizáciu založenú na pevnej politickej ideológii, ktorú charakterizovala likvidácia vybudovanej minulosti, nenáročný štýl súdobej architektúry, funkcionalita

a všeobecná urbanistická nedbalosť príznačná typickou šedivosťou. Tento proces, ktorý autor nazýva „urbanistický barbarizmus“ pritom možno podľa neho považovať za všeobecný východoeurópsky urbanistický jav ovplyvnený viacerými tendenciami.

V druhej štúdií podáva autor István Gaucsík pohľad na urbanistické koncepcie a priestorové plány, ktoré znamenali zásadné zmeny v rozvoji mesta Galanta v rokoch 1948 – 1989 s cieľom pozorovať a analyzovať dobové pojmy ideológia, moc a racionalita, a ich použitie, pretože termíny v textoch podľa jeho názoru disponujú premenlivými obsahmi. Konštatuje pritom, že regionálne dejiny nie je možné skúmať izolovane od nadregionálnych spoločenských procesov, preto bolo jeho snahou objasniť aj obsahovú dimenziu jednotlivých pojmov ako ideológia, urbanizácia a plánovanie, keďže ideológia socializmu, mocenské centrum a prejavujúca sa primárnosť efektivity zásadne ovplyvnili smer a ciele urbanizácie nielen v južných regiónoch Slovenska.

Nosnou témou tretieho príspevku je panelová architektúra ako dôležitá etapa koncentrácie obyvateľstva vo veľkých mestách strednej Európy, ktorá v rokoch 1950 – 1980 predstavovala tzv. druhé urbanizačné obdobie. Autori Máté Tamáska a Kristóf Fekete vysvetľujú, že panelová architektúra mala v tejto dobe celkom odlišný charakter než v 19. storočí a že sa úplne pretransformovalo vnímanie mesta a mestského spôsobu života. V štúdiu analyzujú vývoj Komárna a Komáromu v kontexte odlišnej panelovej architektúry Slovenska a Maďarska a približujú formálne aj obsahové rozdiely medzi jednotlivými krajinami v koncepcii budovania panelovej architektúry. Autori zároveň vykrešľujú vplyv socialistického rozvoja miest na štruktúru mestského priestoru na oboch brehoch Dunaja, kde sa oblasť štátnej hranice stala nárazníkovou zónou úplne nezávislou od skutočného mestského života a mimo hlavných infraštruktúrnych investícií. Poukazujú pritom na silnú koreláciu medzi transformáciou mestského priestoru a zmenami v sociálnej štruktúre mimo partnerského mesta v Maďarsku a Československu.

Komárnu venovala svoju pozornosť aj Bernadett Antoš, ktorá v ďalšom príspevku rozoberá jeho urbanistický vývoj po roku 1948 z viacerých hľadísk, predovšetkým

socialistickú výstavbu, rozvoj sídlisk a ich vplyv na vzhľad mesta. Hlavným cieľom autorky bolo znázorniť najdôležitejšie zmeny obrazu Komárna pod vplyvom socializmu.

Záverečná štúdia napokon mapuje urbanistické zmeny mesta Šahy v sledovanom období a odкрýva typické situácie a trendy, ktoré poukazujú na zhody a odlišnosti v porovnaní s históriou iných miest. Autorka Alexandra Čáky sa zaoberá otázkou dopadu radikálneho a dlhodobého územného plánovania na vývoj v malých hraničných mestách v období socializmu a v podstate potvrdzuje predchádzajúce analýzy.

Okrem toho, že v závere môžeme nájsť zoznam literatúry, obsahuje publikácia aj zbierku máp a súdobé fotografie, ktoré dokresľujú priestorovú štruktúru sledovaných miest a kolektívna monografia sa tak stáva pre čitateľa viac názorná. Práca je navyše čiastočne trojjazyčná, okrem maďarských textov sa za každou štúdiou nachádza aj obsiahle slovenské a anglické resumé. Dôležitým zámerom autorov totiž bola možnosť sprístupniť výsledky výskumu aj pre nemaďarských urbanistov.

Publikácia predstavuje jeden z najnovších prírastkov do výskumu urbánnych dejín obdobia československého socializmu a vo forme súboru prípadových štúdií prináša zaujímavý obraz nedávnej histórie malých miest južného Slovenska. Autorský kolektív priblížil nielen formy urbanizácie medzi rokmi 1948 – 1989, ale i to, ako v tejto oblasti prebiehala socialistická výstavba, nútená industrializácia a migrácia a transformácia mestských panorám. Okrem toho, že autori založili svoje štúdie na poznatkoch získaných z vlastného archívneho bádania, vychádzali aj zo starších výskumov a preukázali orientáciu v súdobej historiografii socialistickej urbanizácie.

Aj keď sa na prvý pohľad môže zdať, že sa záujem autorov zameriava len na mestskú architektúru na regionálnej úrovni, ideologické úvahy sociálnych, ekonomických a štruktúrnych zmien sú riešené v širšom spektre. Jednotliví autori totiž posudzujú nielen pozitívne a negatívne vplyvy a následky urbanizácie v Československu, ale zohľadňujú aj dôležité procesy urbanizácie v kontexte významných medzinárodných udalostí a trendov európskeho urbanizmu. Výsledky tohto výskumu tak obohacujú a prehĺbujú všeobecné poznatky skúmaného obdobia a môžu byť

využitú ako východiskový bod pre podobné analýzy socialistickej urbanizácie ďalších miest.

PhD. Lucia Tokárová, PhD.
Štátny archív v Košiciach

DZURIKANINOVÁ, NIKOLETA (ED.). VOJENSKÉ KONFLIKTY V DEJINÁCH EURÓPY. STRETNIUTIE MLADÝCH HISTORIKOV V KOŠICE : UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA, 2016, 204 S. ISBN 978-80-8152-402-8.

Katedra histórie FF UPJŠ v Košiciach v spolupráci s Vojenským historickým ústavom v Bratislave, Slovenskej historickej spoločnosti, Historickým ústavom SAV a Spoločenskovedným ústavom SAV zorganizovali 7. 10. 2016 v poradí už piatu doktorandskú konferenciu *Stretnutie mladých historikov V*, ktorej hlavnou témou boli *Vojenské konflikty v dejinách Európy*. Výstupom z tejto konferencie je rovnomenný recenzovaný zborník.

Príspevky šesťnástich aktívnych účastníkov boli v zborníku taktiež ako na konferencii rozdelené do šiestich tematických okruhov – blokov. Boli rozdelené chronologicky a tematicky. Do prvého bloku boli zaradené príspevky venujúce sa vojenským dejinám stredoveku. V prvom príspevku *Prechod križiackej výpravy z r. 1101 cez Balkán : politika Byzantíncov a jej démonizácia v prameňoch* sa Mgr. Adam Sitár (Katedra všeobecných dejín, Univerzita Komenského v Bratislave) venoval obdobiu križiackych výprav, konkrétne ako už názov príspevku napovedá výprave z r. 1101. Poukazoval tiež na jej ciele. Využíval hlavne dobové materiály a upozornil na negatívny pohľad latinských prameňov na Byzanciu na prelome 11. a 12. storočia. V druhom príspevku s názvom *Aktivita pápežskej diplomacie v iniciovaní vojenskej výpravy proti českému kráľovi Jurajovi Podebradskému* sa Tomáš Homola (Historický ústav SAV, Bratislava) venoval diplomatickým vzťahom Svätej stolice s poľským kráľom Kazimírom IV., brandenburským kurfirstom Fridrichom II. a uhorským kráľom Matejom Korvínom. Zameral sa hlavne na stránku hľadania vhodného adepta na vedenie križiackej výpravy do Českého kráľovstva. Zaoberal sa hlavne iniciáciou

pápežov a poukázal na postoj jednotlivých panovníkov k problému riešenia tzv. českej herézy, hlavne z hľadiska objasnenia motívácií a dôvodov vladárov k pripojeniu alebo neprípojeniu sa k príprave križiackej výpravy a zosadeniu českého kráľa Juraja Podebradského.

Do obdobia 14. storočia sa posúvame s príspevkom *Diplomatické rokovania o ukončení anjouovsko-habsburského zápolenia v prvej polovici 14. storočia* Vladimíra Vlaska (Historický ústav SAV, Bratislava). Autor poukázal na vzťahy z politicko-diplomatickej a vojenskej roviny medzi Uhorskom a jeho západným susedom Rakúskym vojvodstvom. Angelika Herucová (Historický ústav SAV, Bratislava) v príspevku *Dionýz de Türje – priateľ a spolubojovník Bela IV.* priblížila kariéru palatína Dionýza de Türje na základe komparácie so záznamami z Haličsko-volyenského letopisu, datovaniu a identifikácii udalostí a lokalít spomínaných v ňom. Obsah bol vsadený do kontextu zahraničnej politiky Uhorska v tridsiatych rokoch 13. storočia. Ema Součková (Ústav dejín kresťanského umění, Univerzita Karlova v Praze) v príspevku s názvom *Zobrazení symbolů husitství na renesančních iluminacích* opisala výjav z graduálov vytváraných pre utrakvistických objednávateľov, na ktorých bolo vyobrazené upálenie Jána Husa, čo bol v podstate začiatok husitských vojen. Spomenula aj to, že ojedinele bol vyobrazovaný Ján Žižka stojaci na čele husitských vojsk alebo tiež aj poprava kutnohorských haviarov. V jednej časti príspevku sa venuje zobrazeniu kalicha chápaného ako symbolu utrakvistov. Príspevok je doplnený obrazovou prílohou, na ktorú sa autorka v texte odvoláva.

Tretí blok príspevkov začína obdobím 19. storočia a príspevkom od hlavnej organizátorky konferencie a editorky zborníka Nikolety Dzurikaninovej (Katedra histórie, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach) s názvom *Vznik spolku Červeného kríža v Abovsko-turnianskej župe po vypuknutí prvej svetovej vojny*. V texte na základe archívnych materiálov poukázala na stav zdravotnej starostlivosti o ranených po vypuknutí prvej svetovej vojny v Abovsko-turnianskej župe po vzniku organizácie Červený kríž. Venovala sa spracovaniu informácií, ktoré vrstvy obyvateľstva mali záujem angažovať sa v dobrovoľnom spolku a zároveň aj analyzovala na akom princípe fungovali obeť pobočky a popísala

konkrétne činnosť, ktorou sa obyvatelia župy zapájali do pomoci raneným vojakom. Príspevok je doplnený grafmi, kde v percentuálnych vyjadreniach sú zobrazené aspekty ako zamestnanie členov pobočiek Červeného kríža a Abovsko-turnianskej župy a počet členov pobočiek Červeného kríža v Abovsko-turnianskej župe.

Do dejín prvej polovice dvadsiateho storočia patrí príspevok Nina Deliča (Inštitút pre históriu Belehrad, Srbská republika) *Život vojnových zajatcov v Srbsku 1914 – 1915. Organizácia, politické a etnické otázky, konflikty, osudy a skúsenosti*. Opísal ako bol obrovský počet zajatcov pre Srbsko záťažou, s ktorou si nevedelo poradiť. Písal aj o tom, ako rakúski vojaci zajatí na území Srbska mali rozpory s miestnym obyvateľstvom spôsobenými politickými a etnickými rozpormi. Taktiež poukázal na problémy srbských vojakov a obyvateľov, ktorých život bol často identický so životom ľudí v zajatí. Záverom hodnotí, že tento stav sa stal predmetom vysokej diplomacie, ktorá to využila v medzinárodnom mienkotvornom zápase. Príspevok je doplnený obrazovou prílohou, na ktorej sú zobrazení vojnoví zajatci.

Príbuzný tematikou ale už z medzivojnového obdobia je práca Adama Luptáka (Faculty of history, University of Oxford) *Vojensktí invalidi rakúsko-uhorských ozbrojených síl na území medzivojnového Slovenska*. Rozobral v nej organizáciu vojenských invalidov, ktorí sa po ukončení prvej svetovej vojny ocitli na území dnešného Slovenska. Venuje sa hlavne obdobiu od októbra 1918 po marec 1939. Bližšie sa zaoberá analýzou týchto združení z etnického, politického a konfesijného hľadiska nakoľko veľký počet vojenských invalidov boli národnostne, sociálne aj nábožensky rôznorodí. Dôraz venoval hlavne na analýzu Družiny československých válečných poškodencov, najväčšieho spolku tohto druhu pôsobiaceho v Československu.

Do rovnakého obdobia možno zaradiť aj príspevok Stanislava Tokarza (The Pontifical University of John Paul II in Kraków) *Czechoslovak-polish conflict oc Cieszyn Silesia in 1918 – 1938*. Priblížil v ňom pohľad na územie Cieszyn Silesia, vytvorené po prvej svetovej vojne. Patrílo k územiu Československa a bolo obývané Poliakmi. Tiež rozoberá ako v roku 1920 bolo toto územie rozdelené medzi Československo a Poľsko

a priebeh konfliktov kvôli tomuto územiu. Do obdobia druhej svetovej vojny zaradzujeme už prácu Pavla Kreislingera (Katedra histórie, Univerzita Palackého v Olomouci) s názvom *Českoslovenští Židé v austrálské emigraci za druhé světové války*. Venuje sa osudom Židov z Československa, ktorí po vypuknutí druhej svetovej vojny emigrovali do Austrálie. Na základe analýzy archívnych prameňov sa zaoberá tým, v akom rozsahu sa zúčastňovali na akciách na podporu československého zahraničného odboja, vrátane neúspešného náboru do československej vojenskej jednotky na Strednom východe a pôsobení Židov v austrálskej armáde. Okrem toho poukazuje na osudy jednotlivcov, konkrétne MUDr. Marca Braunsteina (Bruntona) – dôstojníka v austrálskej armáde, Wolfganga Ericha Reisera – príslušníka austrálskeho kráľovského letectva (RAAF), Felixa Süsslanda (Sládko) – kapitána československej armády a hlavného organizátora náboru do československej zahraničnej armády. Príspevok je doplnený obrazovou prílohou, ktorú tvoria z väčšej časti portréty analyzovaných jednotlivcov.

Agáta Kravčíková (Katedra dejín umění a kultúrného dedičtví, Ostravská univerzita v Ostravě) v článku s názvom *Dělnická zábava v období nacistické okupace (na příkladu ostravských oddílů DTJ)* opisala formy zábavy u robotníkov v Protektoráte Čechy a Morava pomocou analýzy činnosti ostravských oddielov „Dělnické tělovýchovné jednoty“. Predovšetkým sa orientovala na ich verejné aktivity na poli hudby, divadla, poézie a tanca. Pokúsila sa tiež priblížiť ako sa nacistická okupácia prejavila v kultúrnej praxi ostravských „Dělnických tělovýchovných jednot“. Miroslav Maňas (Katedra dejín umění a kultúrného dedičtví, Ostravská univerzita v Ostravě) v príspevku „*Krvavý duben 1945 – nacistické represe na Valašsku*“ zmapoval partizánsku činnosť na južnom Valašsku a predstavil dôsledok tejto činnosti v podobe nacistických represí na civilnom obyvateľstve v posledných mesiacoch druhej svetovej vojny.

Do druhej polovice 20. storočia patrí príspevok Martina Počátka (Katedra histórie, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach) *Prezident Charles de Gaulle a alžírská otázka v správach československých diplomatov*. Zamerl sa ako už napovedá názov na riešenie alžírkej otázky počas pôsobenia Charlesa

de Gaulle-a v prezidentskom kresle. Táto problematika zaujímala mnoho krajín vtedajšieho sveta, vrátane Československa. Príspevok poukazuje na to, ako vnímala československá diplomacia osobnosť francúzskeho prezidenta a jeho vplyv pri riešení alžírkej otázky ako aj celkovú vnútropolitickú situáciu. Na základe rozborov egodokumentov (patria k nim spomienky, pamäti a iné pramene) Soňa Martinovská (Ústav archivnictví a pomocných vied historických, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích) spracovala príspevok s názvom *Mnoho tváří jednoho konfliktu. Prožiték druhé světové války ve vzpomínkách obyvatel města Plzně*. Opisuje spomienky konkrétnych ľudí (menovite: V. Kopp, A. Šíp, L. Pernerová-Zykmundová) v čase nacistickej okupácie mesta, kedy bola v ňom sústredená významná časť ríšskej zbrojnej výroby. Z toho dôvodu sa tamojší komplex Škodových závodov v posledných rokoch druhej svetovej vojny stal opakovane cieľom ničivých leteckých náletov, ktoré ovplyvnili život vtedajšieho obyvateľstva mesta.

Milan Vyhliďal (Katedra histórie, Univerzita Palackého v Olomouci / Univerzita obrany) v príspevku s názvom *Čechoslováci na Military Technical College v Káhíre* na niekoľkých príkladoch poukázal na fungovanie skupiny československých pedagógov na Military Technical College v Káhíre v rokoch 1959 – 1979. Pracoval so svedectvami očitých svedkov. Hlavným prínosom príspevku bol osobnejší pohľad na problematiku technickej podpory krajinám tzv. Tretieho sveta, v tomto prípade na činnosť československých pracovníkov v egyptskom vojnovom školstve. Taktiež poukázal na stret Čechoslovákov s cudzou arabskou mentalitou, arabským školstvom a na život v československej kolónii a na ich trávenie voľného času. Posledný príspevok od Alžbety Szomolayovej (Slovenská akadémia vied – Ústav orientalistiky) bol o aktuálnej téme svetovej politiky o *Islamskom štáte a šírení džihádu v Európe. Novodobá vojna v Európe*. Vo svojej štúdií sa zamerala na Islamský štát (IS) ako na fenomén od základov jeho formovania z predchádzajúcich fundamentalistických hnutí až do jeho súčasnej podoby. Písala o dobrovoľníkoch bojujúcich v ich radoch, o ich aktivitách a hrozbe, ktorú predstavujú pre súčasný svet. Taktiež sa dotkla aj otázky utečeneckých vln moslimských

migrantov, v ktorých radoch podľa jej slov sú infiltrovaní mnohí aktívni stúpenci IS. Taktiež poukázala na to, že to predstavuje nebezpečenstvo pre súčasnú Európu.

Zborník Vojských konfliktov v dejinách Európy predstavuje súhrn príspevkov, ktoré prešli kritickým posúdením komentátorov konferencie, menovite: plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD., Mgr. Ján Hlavinka, PhD., doc. PhDr. Tomáš Koziak, PhD., PhDr. Rastislav Koziak, PhD., Mgr. Patrik Kunec, PhD., Mgr. Drahošlav Magdoško, PhD., doc. PaedDr. Martin Pekár, PhD. a prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., čo poukazuje na kvalitu výstupu z konferencie a taktiež na stále sa skvalitňujúce doktorandské štúdium na Slovensku a súčinnosť a spoluprácu rôznych vedeckých inštitúcií pri príprave akcie tohto formátu. Poukazuje aj na zmysel organizácie takýchto podujatí pre mladých začínajúcich vedcov z profesijného hľadiska aj z hľadiska vytvárania kontaktov a prípadnej spolupráce so zahraničnými študentmi – doktorandmi.

Mgr. Monika Ďuďáková
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach

ČOVAN, MIROSLAV. HISTORICKÉ NÁPISY
ZO ŠARIŠA DO ROKU 1650. CORPUS
INSCRIPTIONUM SLOVACIAE 1. NÁPISY NA
SLOVENSKU. MARTIN : [MIROSLAV ČOVAN],
2016, 336 S. ISBN 978-80-972250-3-2.

Pomocné vedy historické sú na Slovensku predmetom univerzitného štúdia aj individuálneho bádania už niekoľko desaťročí. Ich prínos je v teoretickej rovine nepopierateľný. V praktickej rovine však často chýbajú aj základné práce, ktoré by spracovávali zachované pramene k dejinám stredoveku alebo novoveku v odborne korektnej forme tak, aby boli prístupné čo najširšiemu okruhu historikov a bádateľov. Toto konštatovanie platí dvojnásobne o epigrafii, ktorá bola dlhé roky popoluškou medzi PVH. Pritom práve epigrafické pamiatky patria medzi najohrozenejšie historické pramene, ktoré príčinou ich umiestnenia v teréne, pôsobením klimatických vplyvov aj necitlivým zásahom človeka doslovne miznú pred našimi očami skôr, ako boli vedecky spracované. Preto treba oceniť všetky snahy

o systematicky vedený epigrafický výskum a jeho výstupy v podobe záverečných prác, alebo vedeckých monografií.¹ V tomto kontexte vznikla aj práca Miroslava Čovana *Historické nápisy zo Šariša do roku 1650*. Autor sa v nej zameril na stredoveké a ranonovoveké nápisy latinského kultúrneho okruhu nachádzajúce sa v regióne Šariš, od najstaršieho zachovaného nájdu až po rok 1650. V úvode práce autor zhodnotil stav epigrafického bádania na Slovensku a najvýznamnejšie práce k dejinám Šariša. Na tomto mieste sa zaoberal aj archívnyimi prameňmi a možnosťami, ktoré poskytujú pri epigrafickom výskume tejto lokality.

Kapitola o epigrafickom vývine Šariša prináša dôležité poznatky o počiatkoch nápisovej kultúry a jej centrách. Najstaršie zachované nápisy sa spájajú s existenciou administratívno-správnych centier (Veľký Šariš – Šarišský hrad), pôsobením reholí (augustiniáni, cisterciiti), šľachtickými rodmi (Žehra) alebo formujúcimi sa mestami (Veľký Šariš, Prešov, Sabinov, Bardejov). Vo vrcholnostredovekom období sa centrami nápisovej kultúry stávajú kostoly v slobodných kráľovských mestách a objednávateľmi nájdu najmä mešťania. Pozoruhodné sú aj epigrafické pamiatky z prostredia vidieka a zemepanských mestečiek, ktorých fundátormi boli šľachtici (Šošovci, Brezovickí, páni zo Širokého, páni z Bertotoviec, Torský). K zásadnej kultúrnej zmene v regióne dochádza v prvej polovici 16. storočia v súvislosti so šírením myšlienok humanizmu a následnou reformáciou. To, ako sa tieto vplyvy odzrkadľovali na nápisovej kultúre regiónu ilustruje autor na príklade Bardejova a neskorogoticko-renesančnej radnice, aj vidieckych sídel šľachty (kaštiele v Kecercoviach, Hanušoviach nad Topľou, Brezovici, Fričovciach).

V ďalšej kapitole sa autor venuje charakteristike nápisového materiálu z pohľadu techniky zhotovovania nájdu, možnostiam pôvodného umiestnenia nájdu aj klasifikácii

1 Vyvrcholenie tohto úsilia predstavuje projekt Corpus inscriptionum Slovaciae, realizovaný vedeckým tímom na Univerzite Komenského pod vedením doc. PhDr. Juraja Šedivého, MAS, PhD. Medzi jeho publikačné výstupy patrí okrem anotovanej práce aj metodická príručka. (ŠEDIVÝ, Juraj a kol. *Latinská epigrafia. Dejiny a metodika výskumu historických nájdu zo Slovenska*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, 264 s.).

nápisov z obsahového hľadiska. Kapitola o paleografickom vývine na území Šariša sumarizuje poznatky o jednotlivých štádiách písomnej kultúry, druhoch a typoch písma používaných v konkrétnych historických obdobiach. Pozoruhodný je predpoklad o výskyte románskej majuskuly na nástennej maľbe vo Veľkom Šariši. Výskyt gotickej majuskuly a gotickej minuskuly dokladá autor prevažne príkladmi nápisov na zvonoch a liturgických predmetoch. Gotická minuskula je aj najstarším doloženým písmom šarišských sepulkralíi. Ranohumanistická kapitála sa vyskytuje na nápisoch v kostole (Bardejov), na zvonoch či liturgických predmetoch. Často sa vyskytuje paralelne s gotickou minuskulou či novovekou kapitálou. Výskyt fraktúry sa spája výlučne s mestským prostredím a nelatinskými textami, čo dokladuje súbor bardejovských drevených meštianskych epitafov zo 17. storočia. Ostatné druhy novovekých písem sú na skúmaných pamiatkach zastúpené len okrajovo. V tejto stati venuje autor svoju pozornosť aj používaniu číslíc a číselných údajov a tiež používaniu skratiek a značiek skrátenia. V teoretickej časti práce sa autor venuje aj analýze jazykovej stránky nápisov. Dominantným jazykom nápisov je latinčina, popri nej sa od prvej tretiny 15. storočia objavuje nemčina. Ojedinele, najmä ako súčasť viacjazyčných nápisov sa vyskytuje poľština, maďarčina, tiež hebrejčina, gréčtina.

Výskum jednotlivých nápisov kladie pred bádateľa otázku ohľadom ich pôvodu. Autor rozlíšil štyri kultúrne okruhy, z ktorých pochádza väčšina nápisov v regióne Šariš. Zaujímavé sú najmä zistenia o konkrétnych pamiatkach spájaných s pôsobením talianskych majstrov v stredoveku, aj v renesančnom období. Ďalšie nápisy a ich pôvodcovia – najmä šľachtici, boli ovplyvnení kultúrnym vývinom na kráľovskom dvore či vo významných cirkevných centrách. Lahko identifikovateľné sú aj väzby miest na regióny Malopoľska a Sliezska, odkiaľ prišlo do severného Šariša viacero umelcov.

Teoretickú časť práce dopĺňa katalóg vyhotovený podľa zásad epigrafickej metódičky a podľa vzoru nemeckých a českých edícií. Každý katalógový záznam pozostáva zo záhlavia (nadpisu), poradového čísla, lokalizácie, datovania. Okrem ďalších parametrov obsahuje aj prepis nápisu, jeho preklad do slovenčiny, komentár autora a poznámkový

aparát. Nechýba ani prehľad najdôležitejších prameňov a literatúry viazucich sa k nápisu. Informácie z katalógu sú v prehľadnej podobe spracované aj v príslušných registroch. Teoretické poznatky dopĺňa aj bohatá obrazová príloha, ktorá sprístupňuje čitateľovi mnohé z analyzovaných nápisov na originálnych nosičoch a prostredí.

Azda ani nemusíme zdôrazňovať, aký význam má takto koncipovaná práca pre výskum šľachtických rodov, prosopografiu, heraldiku, dejiny správy, archontológiu alebo umenovedné bádanie. Miroslavovi Čovanovi sa podarilo prostredníctvom svojej práce zachytiť naozaj širokú oblasť historického bádania a takto prispieť k poznávaniu dejín regiónu Šariša. Ostáva len vysloviť želanie, aby autor v uvedenom výskume pokračoval a rozšíril ho aj na ďalšie regióny Slovenska.

Mgr. Mária Fedorčáková, PhD.
Prešovská univerzita v Prešove

LAURENCE, RAY. ŘÍM V ROCE 300 N. L. –
TURISTICKÝ PRŮVODCE PO STAROVĚKÉM
SVĚTĚ. PRAHA : VOLVOX GLOBATOR, 2009,
160 S. ISBN 978-80-7207-724-3.

Do série populárno-náučných publikácií môžeme zaradiť knihu *Řím v roce 300 n. l. – Turistický průvodce po starověkém světě*, ktorú preložil Karel Koutský z anglického originálu *Traveller's guide to the ancient world: Rome in the year AD 300* od autora Raya Laurencea, profesora rímskych dejín a archeológie na Kentskej univerzite vo Veľkej Británii. Táto kniha nadväzuje na jeho predchádzajúcu tvorbu v oblasti turistických sprievodcov, hoci tentokrát je napísaná v štýle súdobého sprievodcu. Autor zaujímavým spôsobom hneď na úvodných stránkach získava pozornosť čitateľa, ktorý si má uvedomiť to, že tento sprievodca bol napísaný v roku 300, „aby poskytol užitočné rady pre tých, ktorí cestujú do najväčšieho mesta sveta, do Ríma“.

Ak by sme sa v čase presunuli do obdobia neskorej antiky koncom 3. storočia a ponorili sa do spoločenskej a kultúrnej atmosféry večného mesta, turistický sprievodca by bol pre nás cennou pomôckou k získaniu základných informácií. Jednoduchým štýlom ponúka čitateľovi rady a odporúčania v dôležitých

oblastiach bežného života. Obsah je rozdelený na šesť tematických častí, v rámci ktorých turista získa užitočné znalosti nielen o histórii Ríma a jeho okolia, ale aj praktické odporúčania o možnostiach zábavy, kúpe suvenírov a miestnej kuchyni.

Prvá časť s názvom *Krátké seznámení s Rímem* začína stručným prehľadom jednotlivých etáp rímskych dejín od založenia mesta legendárnym zakladateľom Romulom. Ďalej pokračuje obdobím kráľovstva, republiky a vznikom cisárstva, ktorý popisuje skratkovitým spôsobom na príklade kľúčových osobností prelomových politických dejín konca rímskej republiky, a to Gaia Iulia Caesara a Augusta. Avšak za organizačného génia súčasnej politiky je považovaný cisár Diocletianus, autor nového systému vlády štyroch cisárov (tetrarchia), ktorého pozornosť, podľa sprievodcu, neunikol žiaden problém v Rímskej ríši. Následne sa čitateľ oboznamuje s obyvateľmi mnohých národností žijúcich v meste. Názov časti *Náboženství: nové versus staré* jasne naznačuje náboženské napätie v meste medzi pohanskou vierou a kresťanstvom. Autor preto odporúča návštevníkom, aby sa nemiesali do týchto sporov a prispôbili sa miestnym zvykom, napr. tým, že vykonajú kadidlovú obeť v mieste svojho pobytu. Nasledujúce stránky nás upozorňujú na dôležitý stavebný faktor rímskeho štátu – rodinu, ktorej existenciu právne stanovoval manželský zväzok medzi mužom a ženou, nevyvímajúc postavenie ženy v spoločnosti. Spôsob zabezpečovania obživy v meste je založený na dovoze poľnohospodárskych výrobkov, remeslách a obchode, ktoré tvoria nevyhnutnú súčasť každodenného života obyvateľov.

Druhá časť *Město Řím* poskytuje turistom stručný plán mesta a popis historického centra, ktorý tvoria Forum Romanum a cisárske fóra (Fórum Iulia Caesara, Augustovo fórum, Nervove fórum a Traianove fórum). Sú to strediská úradného spôsobu vybavovania verejných záležitostí. Návštevníci by určite nemali vynechať prehliadku cisárskeho paláca na Palatíne ako aj samotný pahorok – miesto založenia pôvodného mesta Romulom. V prípade hľadania obživy príručka odporúča navštíviť Koloseum, nazývaný tiež Flaviiovský amfiteáter (a nie Flaminiiovský, ako to autor chybné uvádza), alebo Circus Maximus. V prípade hľadania odpočinku sa odporúča navštíviť chrám všetkých bohov Pantheon,

ako aj ostatné rímske chrámy pochádzajúce z obdobia republiky. Neodmysliteľnou súčasťou mestského spôsobu života sú kúpele. Sprievodca poskytuje zoznam dostupných kúpeľov (Agripove, Aurelianova, Caracallove, Deciove, Diocletianove, Neronove, Surove, Titove Traianove) a odporúča navštíviť niektoré z nich. Napr. Caracallove kúpele ponúkajú svojim návštevníkom okrem príjemného kúpania aj návštevu knižnice, miesta pre cvičenie a prehliadku podzemných priestorov.

Popis *Okolí města* pomôže turistom zorientovať sa v oblastiach Latium, Etruria, Sabinsko, Campania a pobrežie Ostie. Turisti majú k dispozícii mapu rímskych ciest, ktoré vedú do významných mestských stredísk týchto oblastí.

Usmernenia nachádzajúce sa vo štvrtej časti *Jak se pobaviť a moc neutratit* určite každý ocení. Rím je známy veľkým počtom slávností, takže sprievodca predkladá chronologickým spôsobom kalendár jednotlivých sviatkov, popis súťaže vzozatajov, gladiátorské zápasy a námorné bitky (*naumachia*) v Koloseu. Milovníkov divadla nabáda navštíviť Marcellovo divadlo, Balbovo divadlo alebo Domitianov odeon, kde môžu obdivovať počas divadelných hier (*ludi*) herecké masky a obrazy bohov.

Predposledná časť *Praktická doporučení* predkladá užitočné rady, ako pricestovať do Ríma po mori a po súši. Je potrebné si uvedomiť, že v Ríme je neustále rušná „premávka“, takže počas dňa je možné chodiť iba pešo alebo si prenajať nosidlá. Avšak ulice sú často prefudnené a ak je na ulici viac nosidiel, autor upozorňuje na „zápchu“. Ohľadom ubytovania upozorňuje na štvornásobne drahšie ceny. Preto si návštevníci musia zväziť možnosti ubytovania: hostince (*cauponae*), prenajaté byty (*cenaculum*) alebo nájomné domy (*domus*). Čitateľa upútajú zaujímavé informácie o rímskych zvykoch a mravoch, o spôsobe obliekania mužov a žien a o pestrej rímskej kuchyni. Neodporúča sa piť vodu z rieky Tiber, ale iba z mestských fontán. Každý návštevník si bude chcieť kúpiť nejaký suvenír alebo darček, preto sprievodca užitočne radí, ktoré nové mince sú platným obeživo a kde sa nachádzajú známe rímske tržnice (*macella*). Popisuje aj niektoré medicínske postupy v prípade ochorenia, takže čitateľ získa aspoň základné znalosti z oblasti medicíny a predstavu o liečebných postupoch.

Závěrečná část *Odkazy a použitá literatura* obsahuje zoznam vládcov Ríma od jeho vzniku až po vládu súčasného cisára Diocletiana, odkazy na odporúčanú literatúru z rímskych dejín od významných autorov (Cicero, Cassius Dio, Tacitus a Suetonius) a poézie od známych básnikov (Horatius, Vergilius a Ovidius). Na posledných stránkach sprievodca prináša rímsku abecedu, číslovky a niektoré frázy v latinskom jazyku, ktoré sú pre návštevníkov veľmi užitočné.

Kniha svojím popularizačným štýlom umožňuje rýchle prečítanie. Širokej verejnosti poskytuje základné historické poznatky z antických dejín Ríma. Obsah turistického sprievodcu dopĺňajú mapy a mnohé ilustrácie, ktoré uľahčujú sprístupnenie odborných vedomostí aj pre tých, ktorí doteraz antické dejiny neštudovali. Niektoré odporúčania môžu čitateľa aj pobaviť, ale v každom prípade mu poskytnú plastický obraz o každodennom živote Rimánov. Publikácia môže byť tiež vhodnou didaktickou pomôckou pre učiteľov pri výučbe antických reálií Ríma.

PaedDr. Marta Sendeková, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach

TATRANSKÝ, ADAM. STOROČIE KOŠICKÝCH ELEKTRÍČIEK, 1913 – 2013. BRNO : PRO TRAMS, 2013, 216 S. ISBN 978-80-260-4365-2.

Potreba vzniku mestskej hromadnej dopravy sa v rôznych súvislostiach objavila súbežne s nástupom druhej fázy priemyselnej revolúcie. V dôsledku narastajúcej industrializácie sa mestá demograficky, ako aj urbanisticky rozrastali a v ich rámci bolo potrebné zaistiť plynulú a organizovanú formu dopravy. Prvotný impulz vyšiel zo strany priemyselných kruhov, ktorých motivácia spočívala hlavne v spojení ich podnikov s hlavnými dopravnými ťahmi. Spolu s výstavbou obytných štvrtí vyvstala tiež potreba zaistiť plynulú mobilitu obyvateľov za zamestnaním. V neposlednom rade to boli tiež snahy vyriešiť problém s narastajúcim dopravným chaosom, čo platí hlavne pre veľkomestá západnej Európy, Veľkej Británie a USA. Dôležitým aspektom, resp. impulzom pre vznik mestskej hromadnej dopravy bolo tiež rozštiepenie času na

pracovný a voľný. To viedlo k moderným formám trávenia voľného času, medzi ktoré sa postupne zaradilo aj cestovanie a „relax“ v prímestských oddychových zónach. Tento model, resp. jeho náčrt je do istej miery možné aplikovať aj na Košice, kde boli základy mestskej hromadnej dopravy položené začiatkom 90-tých rokov 19. storočia v súvislosti s prítomnosťou priemyselných podnikov a hlavným železničným ťahom, Košicko-Bohumínskou železnicou. Tým sa Košice stali jedným z najstarších miest na Slovensku s fungujúcou mestskou hromadnou dopravou. Uvedené aspekty reflektuje aj priblížená práca autora Adama Tatranského. Práca predstavuje historický prierez prevádzkou električkovej mestskej hromadnej dopravy v Košiciach. Jej vývoj autor približuje chronologicky, pričom si na svojej časovej osi vymedzil základné míľniky v podobe založenia Košickej pouličnej železnice v roku 1891, jej elektrifikáciu v roku 1914, vznik 1. ČSR, roky druhej svetovej vojny a roky 1948 a 1989. Pohľad do organizačného či hospodárskeho zázemia košickej mestskej hromadnej dopravy, prípadne jej význam je však v práci prezentovaný len veľmi okrajovo. Práca kladie veľký dôraz na technické aspekty vozového parku, detailne ho dokumentuje, pričom zároveň sleduje aj „osudy“ vybraných električiek až do súčasnosti. To práci prepožičiava viac muzeologickú ako historiografickú charakteristiku. Z hľadiska dejín techniky predstavuje tradičný, lineárny „katalóg“ električiek používaných v histórii mestskej hromadnej dopravy v Košiciach. Práca sa však venuje tiež trasám jednotlivých liniek, cestovným tarifám a procesu výstavby jednotlivých úsekov tratí, čo na druhej strane napomáha lepšej predstave o obraze historických Košíc. Napriek (pre profesionálneho historika) slabším miestam práce, je vhodným nástrojom pre prvotný, základný výskum problematiky dejín mestskej hromadnej dopravy v Košiciach, resp. komplexnejšie poňatých urbánnych dejín. Odporúčať ju možno tiež záujemcom o dejiny MHD, prípadne dejiny techniky.

Mgr. Mikuláš Jančúra, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach

GLEJTEK, MIROSLAV – LABANC, PETER.
CVIČENIE Z HISTORICKEJ CHRONOLÓGIE :
SPÔSOBY DATOVANIA V STREDOVEKOM
UHORSKU. NITRA : FILOZOFICKÁ FAKULTA UKF,
2016, 192 S. ISBN 978-80-558-1045-4.

Chronológia nepatrí v kontexte slovenského bádania medzi dynamicky sa rozvíjajúcu pomocnú historickú vedu. Ako súčasť povinného „balíka“ predmetov, ktoré patria k nevyhnutnej výbave štúdia odborov história a archívniectvo sa väčšinou vo výučbe obmedzuje na zvládnutie základnej terminológie a zručností pri práci s datovaním v historických prameňoch. Samotná problematika datovania má svoje úskalia, ktoré sa väčšinou objavia až priamo v „teréne“, pri práci s archívnym materiálom rozličnej proveniencie a z rozličných období. Z tohto hľadiska má dobrá teoretická a praktická príprava budúcich historikov a archivárov nezastupiteľný význam.

Cvičenia z historickej chronológie sú vysokoškolskou učebnicou dvoch autorov, ktorí sa vo svojom výskume zameriavajú na obdobie stredoveku, novoveku a pomocných vied historických. Cieľom predloženej práce je poskytnúť historikom a študentom histórie príručku, ktorá im poskytne základné teoretické a praktické poznatky z historickej chronológie tak, aby nadobudli rutinné schopnosti pri prevádzaní dátumov v historických prameňoch. Ambíciou práce nie je nahradiť rozsiahlejšie kompendiá, ktoré predstavujú historickú chronológiu v celej šírke jej vývoja a teoretických poznatkov.

Práca sa skladá z úvodu a deviatich kapitol, pričom posledná kapitola predstavuje súbor ukážok určených na praktické prevádzanie dátumov. V úvode autori objasňujú dôvody, ktoré ich viedli k napísaniu práce a celkové zameranie a koncepciu práce. Zároveň tu uvádzajú bibliografické údaje základných slovenských, českých a poľských kompendií a cvičebnic spolu so zoznamom použitých edícií stredovekých prameňov.

Prvá kapitola sa zaoberá problematikou datovania v historických prameňoch. Uvádza základné informácie o datovacích formulákach, datovaní podľa rokov (letopočtov), podľa rokov vlády či pontifikátu. Zmieňuje sa aj o indikáciách, uvádza názvy rímskych mesiacov, latinské názvy dní v týždni a delenie dňa na hodiny. Informačná časť textu je doplnená

konkrétnymi príkladmi z prameňov a ich prekladom. V druhej kapitole uvádzajú autori v abecednom poradí základné latinské termíny, používané v datovacích formulákach stredovekých a novovekých listín a ich slovenský preklad. Tretia kapitola ozrejmuje princíp datovania podľa rímskeho kalendára. Jej zameranie je praktické – konkrétnymi príkladmi vysvetľuje metodický postup pri prevádzaní dátumov uvádzaných podľa tohto kalendára. Dopĺňa ju prehľadná tabuľka názvov dní a mesiacov v rímskom kalendári a príklady v slovenčine na precvičenie opačného postupu pri prevádzaní dátumov v tomto kalendári. Štvrtá kapitola sa zaoberá bolonským datovaním, a podobne ako v predchádzajúcich kapitolách, pomocou príkladov a priloženej tabuľky slúži najmä na praktické precvičovanie takéhoto spôsobu datovania. V piatej kapitole sa autori venujú datovaniu podľa kresťanského kalendára. Uvádzajú podrobný metodický postup doplnený príkladmi z prameňov k prevádzaniu dátumov v tomto kalendári. Ďalšie kapitoly tvoria štandardná výbava chronologických kompendií a príručiek: chronologické tabuľky, zoznam cirkevných sviatkov, tabuľky vlády uhorských panovníkov v rokoch 1000 – 1526 a pápežov v tom istom období. Krátke predstavenie stredovekých kalendárií, s vysvetlením základných pojmov (zlaté číslo, denné písmená, priestupný deň) a ukážky takýchto kalendárií spolu s prepisom a tabuľkou nedeľných písmen juliánskeho kalendára tvorí obsah ôsmej kapitoly. Poslednú kapitolu predstavujú ukážky datovacích formuliek z rôznych období a z rôznych kancelárií, ktoré sú určené na uvedenie teoretických poznatkov do praxe.

Prínos tejto práce vidím najmä v podrobnom popise metodických postupov pri práci s jednotlivými datovaniami a v množstve príkladov z historických prameňov určených na praktické precvičovanie získaných vedomostí. Taktó koncipovaná príručka umožní študentom aj laikom pomerne ľahké osvojenie základných znalostí z oblasti historickej chronológie. Teoretickú časť práce by bolo vhodné doplniť o informácie o menej používaných, ale v historickej literatúre zdokumentovaných spôsoboch datovania v prameňoch domácej proveniencie. Mám na mysli residentiu exercitus regis, alebo niektoré regionálne spôsoby datovania. Dosiaľ sa málo pozornosti venovalo obdobiu prechodu z juliánskeho na

gregoriánsky kalendár v praktickej rovine, z pohľadu písomností vydávaných jednotlivými vydavateľmi na našom území. Samostatné spracovanie by si vyžadovala problematika historických kalendárov ako špecifických prameňov chronológie. Ako som naznačila, oblasť výskumu historickej chronológie v prameňoch domácej proveniencie prináša mnoho zaujímavých bádateľských problémov. Ostáva veriť, že ich riešenie nebude len predmetom odborných štúdií, ale že sa pretaví aj do formy kompendií a ďalších vysokoškolských učebníc.

Mgr. Mária Fedorčáková, PhD.
Prešovská univerzita v Prešove

GLEJTEK, MIROSLAV – LABANC, PETER.
CVIČENIA ZO STREDOVEKEJ LATINSKEJ
PALEOGRAFIE : UHORSKÉ LISTINNÉ PÍSMO
V 13. - 16. STOROČÍ. NITRA : FILOZOFICKÁ
FAKULTA UKF, 2015, 333 S. ISBN 978-80-558-
0905-2.

Schopnosť čítať písomnosti z rôznych historických období by mala patriť medzi základnú výbavu nielen profesionálnych historikov, ale aj absolventov histórie, archívniectva a príbuzných odborov. Bez tejto zručnosti nie je možné porozumieť reči prameňov, ani ich správne interpretovať. Presný návod na to, ako správne a efektívne naučiť čítať dobové pramene zrejme z rôznych objektívnych a subjektívnych dôvodov neexistuje. Obmedzená časová dotácia výučby paleografie na univerzitách aj individuálne schopnosti jednotlivca sú len niektoré z tých faktorov, ktoré ovplyvňujú úroveň zvládnutia tejto disciplíny. Ako pomôcky na precvičovanie zručností čítania historických textov slúžia paleografické čítanky. Dvojica autorov Miroslav Glejtek a Peter Labanc sa vo svojej paleografickej príručke zamerala na listinný materiál z obdobia 13. – 16. storočia. Z diplomatického hľadiska siahli autori po listinách, mandátoch a listoch. Ich vydavateľmi sú kráľovská kancelária, významní krajinskí a cirkevní hodnostári, hodnoverné miesta a stredoveké mestá. Práca je rozdelená na niekoľko častí. Okrem úvodu, ktorý dopĺňa výberová bibliografia, tvoria prácu štyri kapitoly, pričom poslednú kapitolu predstavuje výber ukážok písomností rôznych vydavateľov zoradených

v chronologickom slede. V prvej kapitole sa autori venujú skratkám a ich základnej klasifikácii. Jednotlivé spôsoby skracovania slov dopĺňajú graficky znázornenými príkladmi. Autori zvolili známu klasifikáciu skratiek v stredoveku (suspensia, kontrakcia, značky vlastného a relatívneho významu, nadpísanie lítery, nomina sacra, kombinácie predchádzajúcich skratiek). Hoci, ako to uvádzajú na začiatku tejto kapitoly, podrobné pojednanie o tejto problematike nie je ich cieľom, takýto prístup má svoje úskalia (napríklad pri vysvetlení značky pre *et* autori uvádzajú, že pochádza z tírónskych nôt – text však čitateľa neoboznamuje s tým, čo sú tírónske noty). Druhá kapitola obsahuje tabuľku s tvarmi litier latinskej abecedy v uhorských kráľovských listinách. Z môjho pohľadu by bolo potrebné túto časť doplniť aj o teoretické informácie o vývine listinného písma v uvedenom období. Ak má táto príručka slúžiť najmä študentom, poznanie vývinových tendencií a charakteristických znakov jednotlivých druhov a typov písem používaných (nielen) v uhorskej kráľovskej kancelárii, môže výrazne napomôcť schopnosti správne čítať tieto pramene. Tretiu kapitolu tvoria vybrané ukážky diplomatickej produkcie rôznych vydavateľov z obdobia stredoveku. Nájdem tu listiny kráľovské, pápežské, hodnoverných miest, verejných notárov, predstaviteľov mestského magistrátu či významných cirkevných hodnostárov. Tie sú prepísané podľa zásad prepisu historických textov – pre potreby tejto učebnice zvolili autori metódu transliterácie. Transliterované texty dopĺňajú vysvetlivky v podobe poznámok pod čiarou. Takýmto spôsobom sprístupnili autori tridsať listín. Niekoľko desiatok ďalších netranskribovaných listín ponúka vzorku, ktorá môže v dostatočnom množstve a variabilite poslúžiť na študijné účely. V tomto smere obsahuje táto paleografická čítanka omnoho bohatší materiál než jej slovenské predchodkyne, čo je nesporným prínosom. Sympatický je aj avizovaný zámer autorov, že takýmto spôsobom budú pokračovať vo vydávaní paleografických príručiek zameraných na ďalších vydavateľov písomností v stredovekom Uhorsku. Ak však majú takéto príručky poslúžiť dobre svojmu účelu, je potrebné rozšíriť ich teoretickú časť. Ani odporúčaná študijná literatúra totiž dostatočne nereflektuje paleografický vývin v Uhorsku resp. na území Slovenska.

Ten bol zatiaľ spracovaný formou čiastkových vedeckých štúdií a prác, avšak stále nemáme príručku či vysokoškolskú učebnicu, ktorá by sprostredkovala aktuálne poznatky o dejinách a vývine latinského písma zachovaného na paleografických nosičoch. Tieto poznatky by mali poslúžiť ako dôležitý vedomostný základ pri praktickom osvojení znalostí a zručností čítania stredovekých textov. Zároveň vo mne delenie paleografických ukážok podľa vydavateľov evokuje dôležitosť

diplomatického hľadiska a potrebu napísania práce, ktorá by dokázala prepojiť poznatky paleografického a diplomatického bádania s vhodnými ukázkami diplomatickej produkcie jednotlivých vydavateľov písomností na území Slovenska v stredoveku. Ako ukazuje prax, pomocné vedy nie sú izolovanými fenoménmi, ale najlepšie fungujú ako jeden celok, bez ktorého nie je možné historické bádanie.

Mgr. Mária Fedorčáková, PhD.
Prešovská univerzita v Prešove